

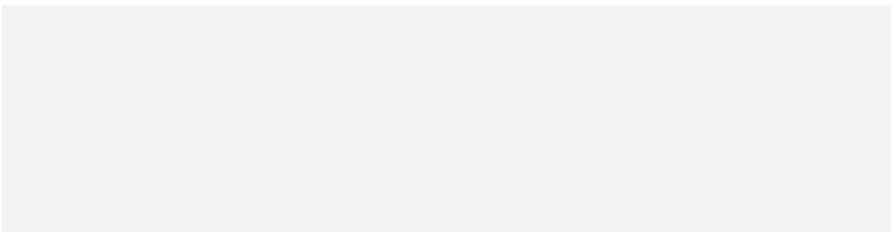
Peellands Molennieuws

117

april 2026

Peellandse Molenstichting

*Het Peellands Molennieuws is een uitgave van de Peellandse Molenstichting.
Een abonnement op dit blad is inbegrepen in een bijdrage aan de vrienden van de
Stichting. Het minimale bedrag is € 20,- per jaar.
Dit bedrag kunt u overmaken op bankrekening NL87 INGB 0005 7060 31, t.n.v.
Peellandse Molenstichting.*

Secretariaat:

Peellandse Molenstichting
Secretariaat:
p.a. Schutsstraat 22
5737EW Lieshout
tel. 06 51815 316
www.peellandsemolenstichting.nl

Redactie:

Peter van Rongen en Geert van Stekelenburg
Het typewerk, de lay-out en de eindredactie zijn verzorgd door Geert van Steke-
lenburg

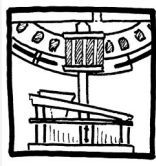
Uw artikelen, commentaar en ideeën kunt u sturen naar:

Redactie Peellands Molennieuws
p.a. Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721 BB, Asten
Tel: 0616716543
Email: e.vanstekelenburg@chello.nl
Uiterste inzenddatum voor het eerstvolgende nummer: 31 augustus 2026

Omslagfoto: Holgate windmill (www.windmillworld.com) de de laatst overgeble-
ven windmolen van York en de oudste windmolen met vijf wieken in Engeland, is
volledig gerestaureerd en produceert weer meel.

Peellands Molennieuws
ISSN 1574-2512

Oplage: 160

De voormolen

Hierbij kunnen wij u meedelen dat het bestuur van de Peellandse Molenstichting onlangs is uitgebreid met een nieuw bestuurslid, namelijk: Arnoud Martens uit Someren. In dit nummer stelt hij zich uitgebreid aan u voor.

Verder is men er in Den Evert, de standerdmolen in Someren, in geslaagd om boven in de kast van de molen een vaste elektra-aansluiting te maken. Eigenlijk was die er al, maar dankzij een holle standaard, is hij verder geperfectioneerd.

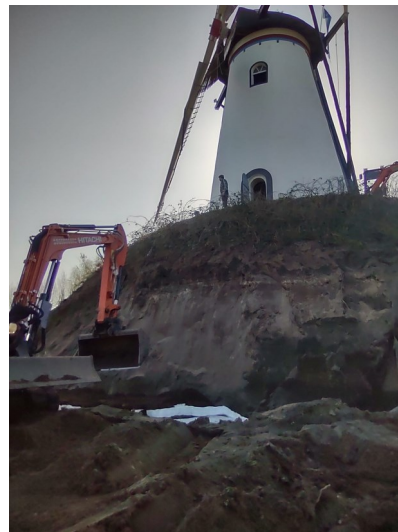
In de rubriek 'Vulstukken' gaan we uitgebreid in op het verschijnsel 'insteekkop', een gietijzeren askop die in een afgezaagde houten as werd gestoken om zodoende de houten as te sparen.

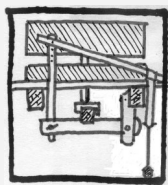
In onze contreien gaan wij er normaal gesproken van uit dat een (oude) windmolen vier enden (wieken) heeft. Dit is echter niet overal het geval. We kennen natuurlijk al wel de relatief kleine molens uit het Middellandszeegebied met hun acht, of soms nog meer, enden, maar er bestaan wel degelijk ook aanzienlijk grotere molens met meer en zelfs ook met minder dan vier enden. Hierover leest en ziet u meer in de rubriek 'Daar bij die Molen'.

Eigenlijk zou in dit nummer ook een artikel komen over de op één na hoogste molenbelt van Nederland, de belt van de molen van Heeze. Deze, ongeveer 7 meter hoge belt, is de afgelopen maanden namelijk volledig afgegraven en wordt opnieuw weer aangevuld. Waarom dit nodig was en hoe dit is verlopen leest u de volgende keer. Hierbij alvast een foto van de werkzaamheden.

De redactie

Volgende keer..... de op een na hoogste molenbelt van Nederland wordt afgegraven!

Uitgelicht

Een nieuw bestuurslid

Hierbij wil ik mij eventjes voorstellen als nieuwe medebestuurder van de Peellandse Molenstichting en van de afdeling Noord-Brabant van het Gilde van Molenaars. Mijn naam is Arnoud Martens, wonende te Someren, tussen Den Evert en de Victor in. Den Evert is, zoals ik het noem, mijn hobby molen, daar bij Ton en Harrie de molenaars, samen met de rest van de vrijwilligers in het museum en de tuinen.

Als molenaar in opleiding ben ik momenteel te gast bij Geert van Stekenburg op de Oostenwind, aan de andere kant van het kanaal, in Asten.

Ik heb meer dan 20 jaar een pluimveebedrijf gehad voor het produceren van consumptie eieren. Tegenwoordig ben ik, al weer 20 jaar, in loondienst, eerst als bandenmonteur en nu als monteur bij een bedrijf in verreikers. Het molenvirus of interesse in molens heb ik al lang in me zitten. Op jonge leeftijd al had ik een plakboek met luciferdoosjes met molenafbeeldingen. Ook poldermolens, die de polders droogmaalden, eerst met schepraderen en daarna met vijzels, hadden mijn interesse.

In de jaren tachtig schafte ik een vakwerkmast (soort hoogspanningsmast) aan om een molen voor elektriciteitsopwekking te gaan bouwen. Het windwerkboek was toen mijn favoriete literatuur. De slogan die erbij hoorde was: *Geen kernenergie of kolen, maar neem een molen.* Energie had toen dus al mijn interesse, in al zijn vormen.

Al met al is het dan ook niet zo vreemd, dat je dan op je zestigste molenaar gaat worden. Ook de verhalen van mijn moeder die vroeger bij Den Evert woonde (nog op de oude locatie nabij Sluis 11) en die daar ook kattenkwaad uithaalde, zullen ertoe hebben bij gedragen.

En dan krijg je ook uiteindelijk ook nog eens de vraag van een arbeidscoach: "Wat zou je doen als je een dag zou hebben van 26 uur"? Daarop zei ik: "Dan word ik molenaar". Vervolgens verhuisde ik naar een kleinere woning met weinig tuin, dichtbij Den Evert en kwam ik Ton Vinken tegen, als bevrogen molenaar. Dan is de stap naar Mio vlug gemaakt en heb je een hobby waar je al je energie in kwijt kunt.

En als je ook nog een steentje kunt bijdrage, om een organisatie te laten draaien, dan doe ik dat graag. Mijn bestuurlijke ervaring heb ik opgedaan bij de buurtvereniging, als ondernemer bij Eipro'95, de Cavo Latuco (voorloper van het huidige Agrifirm) en bij de NVP (Nederlandse Vakbond van Pluimveehouders).

Het omzetten van stroming van lucht in een draaiende beweging, met een grote, eeuwen oude machine is een machtig mooi gezicht en geeft een goed gevoel. Zeker als je op een standaardmolen op de wind mee staat mee te deinen. Als je dan de molenstenen hoort zingen is het geheel compleet. Dat dit bij draagt aan het behoud van de molen is een grote plus. Wetende dat ik nog veel moet leren als Mio, doe ik dat ook graag een keertje bij jullie op de molen. Tot ziens op een van de andere molens in Peelland.

Arnoud Martens

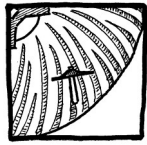
advertentie

WIEKENMAKERIJ
VAAGS
AALTEN
ONTWERP & PRODUCTIE

lassen & klinken	roeden & wieksystemen
uniek & nauwkeurig	gecertificeerd & zeker

www.wiekenmakerij.nl

Op de bil

Elektrische installatie Den Evert aangepast

Ton Vinken

De elektrische installatie in een standermolen vormt altijd een probleem. Dit omdat de kast in zijn geheel rondom de stander draait. Als er voor bepaalde werkzaamheden boven in een standermolen elektriciteit nodig is, dan moet dat bij de meeste standermolens via een lang verlengsnoer, dat na elk gebruik weer vanuit een contactdoos ergens onder in de molen naar boven gehaald moet worden.

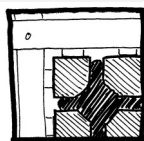

Bij Den Evert echter hebben we het geluk, dat de stander, door een renovatie van een aantal jaren geleden in zijn geheel hol is. Door de metalen buis in de holle stander konden we een snoer naar boven leiden en een contactdoos boven in de stander monteren, vlak boven de vloer van de meelzolder. De verbinding van hieruit, verder de molen in, was tot nu toe nog uitgevoerd via een snoer met stekker vanuit de contactdoos over de grond naar een zijweeg. Dit was eigenlijk voortdurend een doorn in het oog, omdat het rubbersnoer, dat permanent op de vloer van de meelzolder lag, veel te lijden had. Dit moest anders kunnen, vonden wij.

Daarom hebben we een leiding aangelegd vanaf een hoekstijl, over de steenlijst, naar de steenbalk. Nu hangt er alleen nog maar

*De elektrische leiding, aangelegd vanaf een hoekstijl over de steenlijst.
(foto: Ton Vinken)*

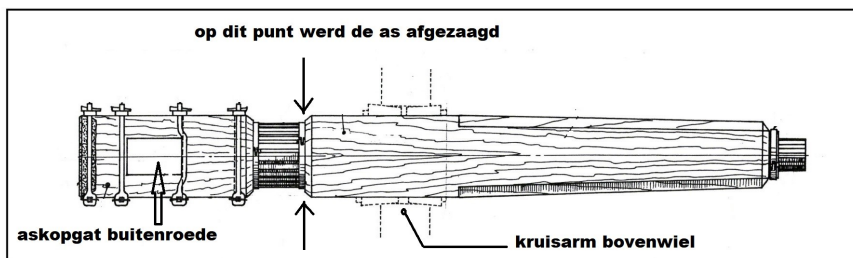
Vulstukken

De instabiele insteekkop

Geert van Stekelenburg

De titel doet misschien vermoeden dat het hier om een nieuwe uitgave van een Suske en Wiske album zou gaan, maar niets is minder waar. Dit artikel gaat over de instabiliteit van gietijzeren insteekkoppen: gietijzeren insteekassen die aangebracht werden ter vervanging van de houten askop van een geheel houten bovenas. Deze werden in de afgezaagde houten bovenas gestoken. Vroeger waren bovenassen namelijk in zijn geheel van hout, inclusief hals en pen. Vanaf de eerste helft van de 19e eeuw pas werden er in Engeland voor het eerst geheel gietijzeren assen gebruikt.

Vanaf het allereerste begin dat men molens bouwde, waren bovenassen van hout gemaakt, al of niet uit één stuk. Aan een houten as werden hoge eisen gesteld, die toenamen naarmate de roeden langer werden. Begin

Houten bovenas, die nadat de askop aan het inrotten was, werd afgezaagd voorbij de Hals

14e eeuw bouwde men al molens met roedlengtes van meer dan twintig meter en midden 18e eeuw bereikte men bij poldermolens al lengtes van rond de 27 tot 28 meter.

Voor dergelijke gevluchten zijn houten assen nodig van behoorlijke afmetingen.

Van zo'n lange, dikke eiken stam moet de oorspronkelijke diameter als boom wel tussen de 1,40 tot 1,50 m. liggen.

Van de lengte van de as was een behoorlijk deel, wel 1,5 tot 1,75 meter, bestemd voor de askop. De gaten voor de roeden werden namelijk dwars door de askop gehakt en vormden zo een behoorlijke verzwakking. Daarom werd de askop vóór het gat voor de buitenroede erg lang gehouden, om ruimte te maken voor een tweetal metalen stroppen. Houtrot vormde meestal de belangrijkste reden om zo'n houten as te vervangen na verloop van tijd. Het inwateren bij de askopgaten langs de roeden af was hiervan natuurlijk de belangrijkste oorzaak. Een poosje heeft men toen, bijvoorbeeld in de droogmakerijen in Zuid-Holland, vanwege de prijs van het hout en het steeds minder voorhanden zijn van de gewenste formaten eikenstammen, nog wel assen uit vier afzonderlijke, dunnere stammen samengesteld.

*De houten askop van de standerdmolen in het openluchtmuseum in Arnhem. In 2021 ging deze as er uit en werd door een nieuwe, houten, bovenas vervangen.
(foto: Coen Manche, molendatabase)*

Uiteindelijk ging men over tot het gieten van molenassen uit ijzer. (De eerste in ons land gegoten assen dateren van al van rond 1836.) Een gietijzeren as was echter een zeer dure aangelegenheid voor de molenaar. Daarom ging men er vaak toe over om een houten as, waarvan het gedeelte dat binnen in de molen lag nog in goede staat verkeerde, net voorbij het halslager af te zagen. De houten askop werd dus in

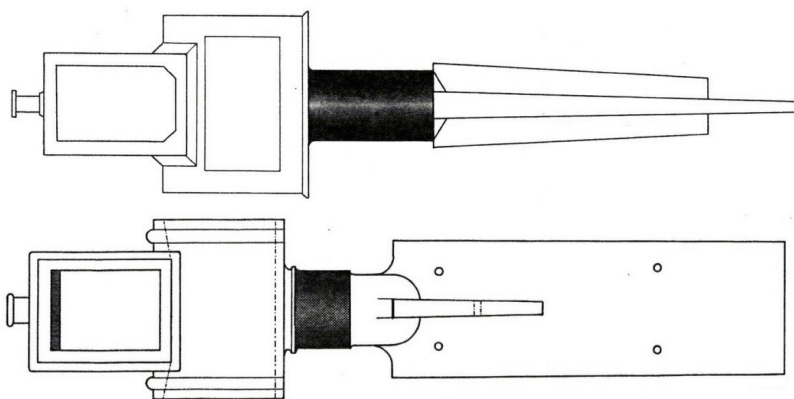
zijn geheel verwijderd. In zo'n afgezaagde houten as werd vervolgens een zogenaamde 'insteekkop' van gietijzer gestoken. Hiermee ontstond een apart type bovenas: *de houten as met insteekkop*.

De insteekoppen bestaan uit de eigenlijke askop met de roegaten, daar achter al of niet een waterhol en in tegenstelling tot de geheel gietijzeren assen geen staart met penlager, maar twee paar z.g. 'vleugels'. Deze vleugels zijn nodig voor het vastzetten in het overige houten as gedeelte. In het vlak van deze vleugels werden bij het gieten wel eens rechthoekige of ronde gaten aangebracht. Na het aanbrengen van de insteekas werden er vervolgens balkjes of metalen pennen als borging door as en vleugel

gestoken. Over de nadelen van dit soort borgingen dwars door de vleugels heen zo meteen meer.

Het aanbrengen van een insteekkop in een afgezaagde houten as, is een nauwkeurig karwei. De hartlijn van de hals moet namelijk precies in het verlengde komen te liggen van de hartlijn van het houten asdeel.

In de as worden, om ruimte te maken voor de askopvleugels, sleuven gehakt of gezaagd, ze komen precies overeen met de breedte van de des-

Er bestaan verschillende vormen insteekassen met vrijwel allemaal vier vleugels die paarsgewijs dezelfde lengte hebben: twee korte en twee langere vleugels. Soms ook nog met borggaten zoals de onderste insteekkop.

betreffende vleugels. Soms houdt men de sleuven een fractie krappert, voor het verkrijgen van een vastere passing. Vervolgens wordt de insteekkop met behulp van een horizontaal hangend zwaar stuk hout in het houten aslichaam geslagen. Daarna worden tenslotte de nodige knuppelstropen (meestal 3) aangebracht om de as op de plek waar de vleugels in de as steken.

Er bestaan verschillende vormen insteekassen, maar vrijwel allemaal hebben ze vier vleugels, met paarsgewijs dezelfde lengte: twee korte en twee langere vleugels. De lengte varieert, maar over het algemeen steken de lange vleugels tot wel in het vlak waar het bovenwiel draait, een lengte van ruim 3 meter dus.

Ook de askop van de standermolen van Moergestel, door Mercx geleverd in 1874, heeft twee lange en twee korte vleugels, nagenoeg gelijk aan die van de standermolen in Asten. Ongeveer aan het eind van de korte vleugels zitten in de lange vleugels twee langwerpige gaten, waardoorheen borghouten gestoken kunnen worden. Latere askoppen van Mercx hadden vier even lange vleugels. Daarin zit maar één rond gat (ongeveer 21/2 cm. doorsnede) aan het eind van een van de vleugels. De reden dat Mercx de vormgeving veranderde was waarschijnlijk dat de lan-

ge vleugels vaak afbraken over de gaten (zie foto). In Moergestel was dit ook het geval.

Zowel in de standerdmolen van Asten als in die van Someren zijn dwars door de as gaten zichtbaar van eerdere borgingen van de insteekkop (rond in Someren, rechthoekig in Asten). Deze borging werd later blijkbaar niet meer toegepast, misschien omdat men het risico op breuk van de insteekkop op de plek van de doorboringen al wel onderkende.

Er werden zowel taps toelopende als rechte insteekkoppen gegoten.

Gebroken insteekkop bij de molen in Moergestel. Hij heeft alle uiterlijke kenmerken van een 'Mercx Tilburg' insteekkop, toch draagt hij nergens deze naam. Op de inzetfoto is duidelijk te zien waar hij gebroken is. (foto's: Geert v. Stekelenburg)

Helaas is, eenmaal aangebracht, niet meer zichtbaar of het in een desbetreffend geval om een tapse of een rechte insteekkop gaat. Men ziet

slechts de ruggen van de vleugels in de uitgehakte sleuven.

Dan kom ik hierbij meteen op een mijn inziens nogal eens gemaakte fout na het inbrengen van de as: de uitgehakte sleuven worden bovenop de nog in beeld zijnde ruggen van de vleugels in zijn geheel opgevuld met een passend eiken balkje (en de laatste jaren in een enkel geval ook nog wel eens met epoxyhars). Het gevolg hiervan is, dat de stroppen hun werk niet meer volledig kunnen doen: ze kunnen nauwelijks nog strakker rond de as aangetrokken worden. Het gevolg hiervan zou kunnen zijn dat de insteekkop langzaam los komt.

Het loskomen van een insteekkop gaat aanvankelijk heel erg langzaam, maar zal als de as eenmaal wat los zit steeds sneller gaan. Hiermee hebben we zelf de nodige ervaring opgedaan in de standerdmolen in Asten. Ongeveer 15 jaar geleden hoorden we plotseling een schrapend geluid bij de hals. Na inspectie bleek dat een van de vleugels van de insteekkop langs de halssteen schraapte en dat er schilfers van de steen af braken.

Na de as iets naar achteren gebracht te hebben was het euvel verholpen. (Het naar achteren brengen van de as doe je in een molen eigenlijk nooit, gewoonlijk wordt de as om de paar jaar juist naar voren geplaatst, vanwege de druk naar achter die er op de as uitgeoefend wordt bij het draaien). Na een week of vier begon de as bij de halssteen echter opnieuw weer aan te lopen. Daardoor werden we achterdochtig en begonnen we eigenlijk al te vermoeden dat de oorzaak van het langer worden van de as lag bij het naar buiten komen van de insteekkop. Daarom werd er op het uiteinde van één van de vleugels een merkteken gezet. En wat bleek? Enkele weken later was de as nog weer ruim één cm naar buiten gekomen. Vanaf toen ging het erg snel, de uiteinden van de vleugels van de as kwamen steeds vlotter naar buiten. Zelfs het uit alle macht aandraaien van de stropen kon dit niet verhinderen.

Gelukkig gebeurde dit allemaal in een tijd dat er vergevorderde plannen waren voor het restaureren van de geklonken potroeden. Hiervoor werden de roeden in de herfst van 2014 verwijderd. Dat bood de mogelijkheid om met een strop, gestoken door de askopgaten, en een takeltje de askop terug in

de houten as te trekken. Aanvankelijk werd de as al wel ongeveer 12 cm in de kop getrokken. Toch staken de beginstukken van de vleugels toen nog bijna 8 cm buiten de as. Daar nam ik toen geen genoegen mee, omdat ik van mening was dat de uiteinden van de vleugels gelijk hoorden te zitten met het afgezaagde uiteinde van de houten as. De volgende dag werd met behulp van een zwaardere takel ook die laatste 8 cm de as ingetrokken. In totaal was dus de insteekkop ongeveer 20 cm naar buiten gekomen. Hier had hij blijkbaar tientallen jaren over gedaan, want tot mijn verrassing vond ik later een foto uit 1974 waarop hij al een centimeter of 5 tot 6 naar buiten stak.

Nu lag natuurlijk wel de vraag op tafel: hoe voorkomen we dat de as opnieuw weer naar buiten komt? Het constant aanhalen van de stropen

*De vleugels van de insteekkop steken buiten de houten as. Aanvankelijk was dat een cm of 8, maar al snel werd dat meer. Je ziet ook dat de naar buiten stekende vleugels stukken uit de baansteen schrapen.
(foto: Geert v. Stekelenburg)*

was blijkbaar niet voldoende. Het feit dat er voorheen ook hier balkjes, strak passend over de ruggen van de vleugels, in de sleuven van de bovenas, aangebracht waren kan hier een rol in gespeeld hebben.

Als oplossing werd bedacht om een gat te boren dwars door de as en een van de vleugels en

daar een metalen pen doorheen te steken.

Goed idee, dacht ik, totdat ik de eerder al vernoemde, gebroken insteekkop bij de standmolen in Moergestel zag liggen. Deze was dus juist op de plek van het borgingsgat gebroken! Geen goed idee dus. In de houten as zitten overigens wel die rechthoekig, uitgehakte borgingsgaten op de juiste plaats voor een Mercx insteekkop maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

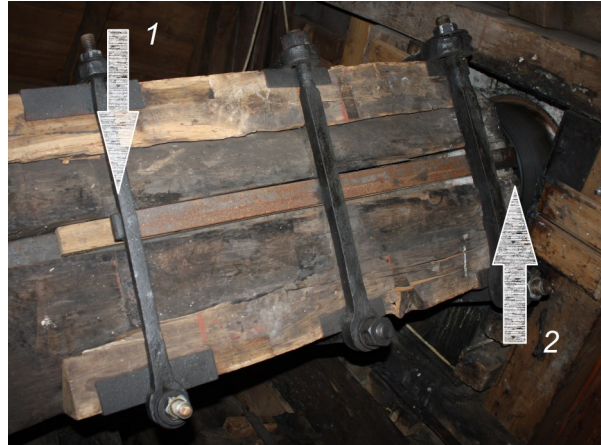
gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Een van de vier metalen strippen over de rug van een vleugel. Aan de voorkant zit de strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde gehoekt om de laatste knuppelstrop.
(foto: Geert v. Stekelenburg)

vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

maar die kunnen nooit gebruikt zijn, omdat de insteekkop zelf die niet heeft. (Dit gegeven is voor mij nog steeds een raadsel).

Vervolgens is er een nieuw systeem bedacht met dikke metalen strippen over de ruggen van de vleugels (uiteraard deze keer smaller dan de ruggen zelf). Aan de voorkant zit elke strip gehoekt om het uiteinde van de vleugel en aan de achterzijde

gehoekt om de laatste knuppelstrop (die uiteraard weer zo bevestigd is dat hij niet kan gaan schuiven). Nu kan de kop normaal gesproken eigenlijk niet meer naar buiten komen. Dit naar buiten komen van een insteekkop is een langzaam en

Rechtsboven en linksonder de uiterlijk identieke askoppen van Vlierden en De vogelenzang in Lieshout. Linksboven de askop van Asten waarbij de tekst anders geplaatst is. Rechtsonder de askop van Mierlo, waarvan de gieter nog steeds onbekend is.

(foto's: Molendatabase)

'stiekem' proces maar dat naarmate de tijd vordert steeds sneller gaat. Misschien zou het daarom verstandig zijn om voor elke molen met een insteekkop een merkteken te plaatsen op de as. Zo kun je tijdig zien of er beweging zit in de insteekkop.

Maar houd vooral ook het geluid van de as tijdens het draaien in de gaten. Toen de as eenmaal weer goed bevestigd was, constateerden we namelijk dat hij nagenoeg geluidloos draaide, vóór die tijd kraakte en kreunde hij behoorlijk.

Bij mijn weten zijn er in ons gebied nog zeven molens met een houten as met een gietijzeren insteekkop, dit zijn de volgende molens:

- Vier molens met een insteekkop gegoten bij *Mercx in Tilburg*: De standerdmolens in Asten en Bakel, de beltmolens in Lieshout (De Vogelenzang) en Vlierden.
- De beltmolen in Geldrop heeft een insteekkop die gegoten is in België bij *A. van Aerschot in Herentals*

- De as van de standermolen Den Evert in Someren is gegoten bij gieterij *Smulders in Utrecht*.
- De standermolen van Mierlo beschikt over een as waarvan nog steeds niet bekend is waar die gegoten is. Hij draagt geen naam van de gieterij en zijn vorm wijkt sterk af van de Merck kop. Met name bij bedrijven in België zijn nog al wat insteekoppen gegoten, wellicht komt hij van een van die bedrijven. Of heel misschien was het gieten van deze as een eenmalig project van een gieterij in de omgeving van de molen zelf.

De diverse insteekoppen van Mercx uit Tilburg verschillen uiterlijk ook nog eens van elkaar. De askop in Moergestel bijvoorbeeld draagt geen naam en alle andere wél.

Bij de insteekoppen van Mercx die wél een naam dragen zijn ook nog verschillen te vinden: zowel bij De molen in Lieshout, in Vlierden als in Bakel staat de naams- en plaatsaanduiding dicht onder elkaar in ovals, maar in Asten staan die twee aanduidingen juist ver uit elkaar (zie foto's). Of dit dan weer het enige verschil is tussen deze insteekoppen is mij niet duidelijk. Het zou kunnen dat de eerste drie wél gegoten zijn met de bekende borggaten en de laatste niet. Maar dat is helaas, eenmaal opgesloten in de houten as, niet meer vast te stellen.

Bron: Het Gilde van Molenaars, INFORMATIE XXII Bovenassen door G.J. Pouw Versie 2021

advertentie

Adriaens
Molenbouw
Weert bv

SINDS 1880

Oudesteeg 1c • 6002 SG Weert
T: 0031(0)495 531064 • E: info@adriaensmolenbouw.nl

Wind & Watermolens • Traditionele houtconstructies
Eikenhouten bijgebouwen • Terrasoverkappingen

www.adriaensmolenbouw.nl

Daar bij die molen . . .

Hoeveel enden?

Geert van Stekelenburg

Hoeveel enden heb je nodig op een windmolen om graan te kunnen malen? Daarover schijnen de meningen nogal te kunnen verschillen. In onze contreien zien wij slechts molens die beschikken over een gevlucht dat vier enden heeft. Dat dit niet zo vanzelfsprekend is, weten we eigenlijk al wel door de Zuid-Europese molens, onder andere in Spanje, Portugal.

Een voorbeeld hiervan vormt de molen van Odeceixe in de Algarve in Portugal. De molen heeft 8 enden, net zoals veel van zijn soortgenoten. De enden van deze molen zijn ook nog eens voorzien van diverse kruiken die gaan fluiten als de molen draait. De molenaar kan aan de hand van het geluid beoordelen hoe hard de molen gaat.

Van dergelijke voorbeelden zijn er in rond de Middellandse zee legio te vinden. Dit zijn echter allemaal vrij kleine molens met een gevlucht van zo'n 8 tot 10 meter.

Bij grotere molens met een gevlucht vergelijkbaars met onze molens, boven de 20 meter, kennen we hier in ons land echter alleen het gevlucht met vier enden. Dat dit echter toch niet zo vanzelfsprekend is als wij denken, bewijst een aantal molens in het zuiden van Engeland. Hier komen allerlei molens voor die een gevlucht dragen dat er voor onze Nederlandse 'molenogen' heel bijzonder uit ziet. Allerlei aantallen enden komen voor, van twee (één roede dus) tot wel acht enden toe. Zelfs een molen met een gevlucht dat bestaat uit een groot rond rad. Enkele voorbeelden van dit soort molens zijn te zien in de fotocollage op de volgende pagina's.

Een karakteristieke molen met 8 enden in de Algarve (Portugal).
(foto: <https://www.routard.com/fr/photo/p/portugal>)

Linksboven: slechts één roede draagt Mutton's mill: stenen grondzeiler, dwarsgetuigd met zelfwichting en bovendien zelfkruierend d.m.v. een windroos op de kap.

Rechtsboven: wél met het 'gewone' aantal enden, maar verder een merkwaardig verschijnsel met zijn open onderbouw. Dit is een binnenkruier, geen staart dus.

Linksonder: Holgate windmill, met vijf enden en zelfwichting, eveneens zelfkruierend.

Rechtsonder: Sibsey windmill, maar liefst zes enden, dwarsgetuigd, zelfwichting en zelfkruierend.

Links: Heckington windmill, een stellingmolen met maar liefst 8 enden, zelfwichting en eveneens zelfkruiging.

Rechts: de niet meer bestaande molen van Haverhill had eveneens 8 enden wel met een windwiel voorzien van lamellen en was ook zelfkruierend.

advertentie

BEIJK

VAKMANSCHAP SINDS 1946

EXPERTS IN

- ✓ Bouw, onderhoud & restauratie wind- en watermolens
- ✓ Restauratie & onderhoud monumentale panden en objecten
- ✓ Restauratie en bouw van allerlei soorten houtconstructies
- ✓ Ambachtelijke staalconstructies en aandrijvingen

Bekijk onze website www.beijkbv.nl voor meer informatie en projecten.

advertentie

MvLgroep
behoud van hout en steen

Michel & Michon van Lierop

Mijlstraat 39b
5281 LJ
Boxtel
0411 632 647
www.mvlgroep.nl

Peellandse Molenstichting

Bestuur:

Voorzitter: Marc van Deursen, Kerkstraat 33, 5711GT Someren, 0493-495421
Secretaris: Jan Tielemans, Schutsstraat 22, 5737EW Lieshout, 06 51815 316
Penningmeester: Eugène van Sas, 't Peppelplantsoen 11, 5702DS Helmond, 0682958868
Leden: Hans Kalkhoven, Argostraat 48, 5631JZ Eindhoven, 06 13587634
Mari van Dijk, Lek 58, 5751LT Deurne, 06 13543865
Geert van Stekelenburg, Hofstraat 26, 5721BB Asten, 0616716543

Molenkalender 2026:

Excursie Peellandse Molenstichting:	23 mei
Vlaams / Brabantse contactdag:	3 oktober
Peellandse Molendag:	4 oktober

Meer over molens en mulders in Peelland:

www.peellandsemolenstichting.nl

